

I. OBECNÁ ČÁST

1. Pojem rozpočet – základní vymezení

Pojem rozpočet neboli *budget* je slovo anglické, které vzniklo ze staro-francouzského *boulgette* což znamenalo kožený vak na peníze.⁴

Rozpočtem v nejširším slova smyslu se rozumí přehled vydání nějakého soukromého nebo veřejného hospodářství pro určité období a přehled příjmů taktéž pro určité rozpočtové období.⁵

Nalézt v odborné literatuře jednoznačnou definici pojmu rozpočet není možné. Důvodem je především to, že rozpočet sehrává dvojí roli ve společnosti a to roli hospodářskou a roli státoprávní. Podle toho, která role vystupuje do popředí, i jednotlivými odborníky rozpočet charakterizován. Zpravidla bývá rozpočet posuzován ze stránky hospodářské a to jako číselný hospodářský plán pro určité, časově omezené, zpravidla jednorozhodní období, jehož hlavní náplní jsou příjmy i výdaje spojené s tímto obdobím.

Z historického hlediska lze rozpočet chápat jako produkt historického vývoje společnosti a její ekonomiky.⁶ Vznik státního rozpočtu je reakcí na vzrůstající společenské potřeby veřejné instituce se specifickým účelem, kterým by bylo podílení se na dotváření a zlepšování životních podmínek lidí s možností uplatnit dílčí solidaristické prvky. Vývoj společnosti ukazuje, že období předcházející vzniku státního rozpočtu lze charakterizovat v dějinném kontextu požadavkem na tvorbu nejrůznějších pokladen, popř. specificky utvářených fondů. Prvotní příčinou byla trvalá poptávka po zdrojích financování válečných akcí a druhotnou pak zájem na tlumení následků přírodních kalamit. Za první veřejné rozpočty v modernějším pojetí lze považovat rozpočty státní z 19. století, na našem území pak za

⁴ Ottův slovník naučný sv. IV., J. Otto, Praha 1891, s. 223.

⁵ Všeobecný slovník právní Fr. Xaver Veselý, Praha 1899.

⁶ K tématu blíže Bakeš, M. a kol.: Finanční právo IV. aktualizované vydání, C.H.Beck, Praha 2006, s. 114.

vlády Marie Terezie. V této době se přerozdělování národního důchodu státním rozpočtem omezovalo v podstatě na získání státních příjmů ke krytí výdajů spojených s udržováním státního aparátu, státních zařízení a armády. V té době rozpočtová politika byla skutečně jen fiskální politikou, politikou státní pokladny. S rozvojem sociální a ekonomické funkce státu objem rozpočtového fondu v porovnání s národním důchodem stoupal.⁷

V důsledku růstu významu státního rozpočtu jako hlavního prostředku centralizovaného přerozdělování národního důchodu se zvýšila i úloha rozpočtové politiky, která se stává nejmocnější součástí celkové hospodářské politiky státu a spočívá v cílevědomém ovlivňování ekonomických procesů tvorbou, rozdělováním a používáním rozpočtového fondu.

V tržní ekonomice má ovlivňování ekonomických procesů rozpočtovou politikou své ekonomické meze, které jsou dány rozumnou hranicí rozsahu centralizovaného způsobu přerozdělování národního důchodu. Pokud toto přerozdělování překročí určitou mez zvláště mezi podnikovou sférou, může působit proti smyslu fungování svobodného trhu, tedy systému tzv. tržní samoregulace.⁸

V teorii veřejných financí prezentované v Evropské unii převládá názor, že fungování rozvinuté tržní ekonomiky je možné jen za předpokladu, že systém tržní regulace bude v odůvodněných případech doplněn účinným systémem státních regulačních zásahů.

Vzhledem k takovéto v podstatě velké účinnosti rozpočtové politiky se pojem finanční politika dosti často chápe jen jako rozpočtová politika a takto zúženě chápaná finanční politika se staví vedle měnové a devizové politiky. Z hlediska celkové hospodářské politiky však rozpočtová, měnová a devizová politika spolu natolik bezprostředně souvisí a navzájem se prolínají, že se jeví jako teoreticky správnější a prakticky účelnější chápat je jako úseky téhož procesu finanční politiky.⁹

⁷ Viz. Vybíhal, V.: Veřejné finance, E.I.A., Hradec Králové 1995, s. 43. a následující.

⁸ Srovnej Mrkývka, P.: Finanční správa, MU, Brno 1997, s. 19.

⁹ Mrkývka, P.: Finanční správa, MU, Brno 1997, s. 39.